

УДК 159.964:942

DOI: 10.15421/103007

Лашко А. О.,

здобувач вищої освіти за другим (магістерським) рівнем
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID ID: 0009-0002-0400-4394
lashko.a.a2002@gmail.com

Грисенко Н. В.,

кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри педагогічної та вікової психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID ID: 0000-0003-2896-0110
Nataly.grisenko@gmail.com

НЕНАДІЙНИЙ ТИП ПРИВ'ЯЗАНOSTІ ЯК ФАКТОР СХИЛЬНОСТІ ДО СПІВЗАЛЕЖНИХ СТОСУНКІВ У СТУДЕНТІВ

INSECURE ATTCHMENT AS A FACTOR OF PREDISPOSITION TO CODEPENDENT RELATIONSHIPS IN STUDENTS

Анотація. У статті аналізується проблема співзалежності, яка набуває все більшого поширення, але залишається недостатньо дослідженою на сьогодні. Співзалежність розглядається як поведінковий прояв, при якому людина має емоційну, соціальну або фізичну залежність від іншої особи, часто з адиктивною поведінкою. У роботі проведено аналіз ненадійного типу прив'язаності як фактора, що сприяє формуванню співзалежних стосунків у студентському віці. Теоретична частина роботи охоплює аналіз літератури щодо феноменів прив'язаності та співзалежності, виокремлює психологічні особливості людей з різними типами прив'язаності (надійною, тривожною, уникаючою, дезорганізованою) та підкреслює зв'язок між дитячою прив'язаністю і моделями поведінки у дорослих стосунках. Було виявлено, що ненадійна прив'язаність, особливо уникаючий та тривожно-амбівалентний типи, сприяє формуванню співзалежних стосунків. Емпіричне дослідження продемонструвало, що студенти з уникаючим або тривожно-амбівалентним типом прив'язаності мають вищу схильність до співзалежності, тоді як особи з надійним типом прив'язаності більш задоволені своїми стосунками і менш схильні до співзалежності. Кореляційний аналіз виявив, що у студентів із високим рівнем співзалежності спостерігаються підвищені показники за шкалами «Злиття», «Сепарація», «Уникання», що підтверджує зв'язок між ненадійними типами

прив'язаності та співзалежністю. Результати дослідження підкреслюють важливість подальшого вивчення цієї проблеми та розробки психокорекційних програм для осіб, схильних до співзалежності, особливо у студентському віці.

Ключові слова: співзалежність, прив'язаність, прихильність, студентський вік, співзалежні стосунки, ненадійна прив'язаність.

Abstract. The article analyzes the scientific problem of codependency, which is becoming increasingly widespread but remains insufficiently researched at present. Codependency is viewed as a behavioral manifestation in which a person exhibits emotional, social, or physical dependence on another individual, often with addictive behavior. The paper examines insecure attachment as a factor contributing to the formation of codependent relationships during the student age. The theoretical part includes a literature review on the phenomena of attachment and codependency, highlighting the psychological characteristics of individuals with different attachment styles (secure, anxious, avoidant, disorganized) and emphasizing the link between childhood attachment and adult behavioral patterns in relationships. It was found that insecure attachment, particularly avoidant and anxious-ambivalent types, contributes to the development of codependent relationships. The empirical study demonstrated that students with avoidant or anxious-ambivalent attachment styles are more prone to codependency, while those with secure attachment are more satisfied with their relationships and less likely to develop codependency. Correlational analysis revealed that students with high levels of codependency showed elevated scores on the «Merger,» «Separation», and «Avoidance» scales, confirming the link between insecure attachment and codependency. The study's results emphasize the importance of further exploration of this issue and the development of psychocorrectional programs for individuals prone to codependency, particularly in the student age group.

Key words: codependency, attachment, affection, student age, codependent relationships, insecure attachment.

Постановка проблеми. Наукова проблема співзалежності набуває все більшого поширення, але досі є недостатньо дослідженою. Попри те, що феномен співзалежності почав розглядатися ще у 30-х роках ХХ століття, наразі досі немає чіткого розуміння процесу формування співзалежних стосунків, а також факторів, які цьому сприяють. Актуальність проблематики дослідження полягає у тому, що велика частка людей страждає на залежність, тому існує думка, що більшість стосунків з залежними особами є співзалежними. Саме тому проблема співзалежності є достатньо гострою у стресові та складні часи, через актуалізацію прояву залежних форм поведінки.

Студентський вік пов'язаний із формуванням і становленням ідентичності, а також стає періодом сепарації від батьків і є важливим для утворення особистісної автономії. У цьому віці активно вибудовуються нові стосунки та форми взаємодії, в тому числі романтичного характеру. При побудові

стосунків особи у цей період розвитку можуть бути особливо схильні до різних видів токсичних стосунків, у тому числі й до співзалежних [6; 8].

Виникнення співзалежності в контексті сформованого ненадійного типу прихильності не розглядалося масштабно, хоча прихильність, як емоційний зв'язок зі важливою людиною, характерна для кожної особистості та формується у ранньому дитинстві. Сформований у дитинстві тип прихильності має значний вплив на прояв емоційного зв'язку у стосунках в дорослому віці, або навіть повністю відповідає їй [2]. Відповідно, тип прихильності є передумовою для певної поведінки у стосунках, що значною мірою впливає на виникнення такої моделі відносин як співзалежність.

Мета статті полягає в розкритті значущості феномену прихильності у студентському віці та визначенні ролі ненадійного типу прив'язаності у формуванні співзалежних стосунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ранні відносини у дитинстві зі значущими дорослими часто впливають на те, як у дорослому віці людина буде будувати стосунки з іншими значущими людьми. Прив'язаність у дорослому віці формується подібно прихильності, яка виникла у дитинстві. Стосовно цього у психологічній науці існують теорії прив'язаності, найбільш відомою вважається теорія Дж. Боулбі. На його думку, прихильність – це емоційний зв'язок, який виникає у дитини зі значущим дорослим. Прив'язаність дитини до матері чи значущого дорослого формується у ранньому дитинстві, сформована прихильність залишається актуальною та впливає на людину протягом всього життя, а також відіграє велику роль у формуванні міжособистісних відносин [10].

На сьогодні в контексті теорії прихильності виокремлюються чотири її типи:

- надійний тип, який характеризується відчуттям комфорту в близьких стосунках і довірі, довготривалі емоційно близькі відносини легко створюються і підтримуються;
- тривожно-амбівалентний, який проявляється в емоційних крайнощах, починаючи від нав'язливого захоплення партнером до ревностей і конфліктів;
- уникаючий, який характеризується страхом близькості, нерозумінням, відсутністю підтримки у важкий час і недовірою до партнера;
- дезорганізований, який проявляється в негативному ставленні до себе і партнера, незадоволеності відносинами з партнером.

С. Хазан та Ф. Шейвер були одними з перших, хто застосував концепції теорії прихильності до аналізу дорослих, що перебувають у романтичних стосунках. Вони встановили, що взаємини між партнерами в романтичних стосунках мають певні схожості зі взаєминами між дітьми та значущими дорослими [12]. Наприклад, романтичні партнери так само прагнуть бути поруч один з одним, вони відчують комфорт у присутності свого партнера і, навпаки, відчують тривогу або почуття самотності, коли партнер відсутній. Романтичні стосунки є якоюсь безпечною базою, сімейною системою, яка допомагає відображати внутрішні та зовнішні впливи, адаптуватися до них. Ці подібності призвели до

висновку, що як дитині, так і дорослому властиві індивідуальні відмінності поведінки прихильності. Згідно з цим можна виділити надійний та ненадійні типи прив'язаності. До ненадійних відноситься дезорганізований, тривожно-амбівалентний та унікаючий типи прив'язаності.

Переходячи до аналізу поняття співзалежності можна сказати, що його визначення має доволі неоднозначне трактування. Науковці визначають цей термін, як «адикція відносин» (А. Шаєф), «хвороблива прив'язаність» (О. Сімонова), «психологічний стан» (Р. Саббі), «надмірна стурбованість» (В. Штандер), «комплекс особливих рис характеру» (С. Вітілд), «набір засвоєних норм поведінки» (Р. Баркер), «залежність» (В. Москаленко). Однак, спільним елементом у цих визначеннях є постійна концентрація думки на комусь або чомусь, а також залежність (емоційна, соціальна) від індивіда або об'єкта [5]. Як зауважують Б. Уайнхолд та Дж. Уайнхолд, співзалежність виникає внаслідок незавершеності однієї з найважливіших стадій розвитку в ранньому дитинстві – стадії становлення психологічної автономії [2]. Серед основних причин, які заважають формуванню у дитини психологічної автономії, як фундаменту психологічних кордонів особистості, можна виділити такі: відсутність безумовного прийняття дитини з боку близьких дорослих; прояв насильства щодо дитини; заборона на вияв дитиною почуттів, яка може супроводжуватися знеціненням його переживань або відторгненням дитини в ситуаціях негативних переживань; залякування як спосіб регуляції поведінки дитини; зневага або засудження дитини за прояв почуття власності, посилення якого є природним у ранньому віці; непослідовність у встановленні вимог і заборон стосовно дитини; придушення самостійності дитини, відмова у праві вибору [2]. Аналізуючи причини виникнення схильності до співзалежності можна відмітити схожість у детермінантах формування ненадійних типів прихильності.

Окремо слід звернути увагу на дослідження зв'язку між типами прихильності та схильністю до співзалежності осіб дорослого віку. Так, О.-М. Вонс та І. Семків припустили, що особи з безпечним типом прив'язаності відчують більше задоволення від своїх стосунків та менше схильні до співзалежності [3, с. 51-60]. Натомість особи з унікаючим, тривожно-амбівалентним або дезорганізованим типом прив'язаності мають більшу схильність до співзалежності та відчують менше задоволення від стосунків. За результатами їх дослідження було виявлено, що безпечний тип прив'язаності характеризується вищим рівнем зануреності у стосунки та меншою вираженістю підпорядкованого типу стосунків у сприйнятті ідеального партнера. Унікаючий тип характеризується підвищеною тенденцією до негативного сприйняття власного ставлення до партнера [4].

І. Шматкова досліджуючи порушення прихильності як фактору формування співзалежної поведінки виявила, що найчастіше оптимальний (середній) рівень співзалежних моделей поведінки спостерігався у респондентів з надійною прихильністю (93% респондентів). Такий результат свідчить про те, що формування надійної прихильності дитини до близького дорослого сприяє

розвитку її суб'єктності, формуванню особистісних меж, почуття безпеки, довіри та емпатії, які є основою здатності людини до побудови зрілих стосунків з іншими людьми. Також дослідниця визначила, що низький рівень співзалежних моделей поведінки найчастіше зустрічався в групі респондентів з унікаючим типом прихильності (55% респондентів). Це пояснюється тим, що в умовах унікаючої прив'язаності дитина змушена придушувати свої потреби у турботі, свої негативні емоційні переживання, оскільки значущий дорослий часто виявляється емоційно недоступним, відкидає дитину у ситуації, коли та демонструє негативні почуття. У цих умовах у дитини не формується базова довіра до світу та інших людей. З цієї причини задля підтримки почуття безпеки людина уникає близьких довірчих контактів і може демонструвати ворожість.

За результатами проведеного теоретичного аналізу ми спланували емпіричне дослідження з метою виявити роль ненадійного типу прихильності у формуванні співзалежних стосунків. У дослідженні були використані наступні методики: «Тест на визначення якості прив'язаності» (MAQ) К. Карвер (адаптація І. Семків), «Шкала співзалежності Б. і Дж. Уайнхолд» (CSIS) Б. Уайнхолд та Дж. Уайнхолд (адаптація А. Кочарян, Е. Фролової та Н.А. Смахтіної), «Опитувальник діагностики стилю міжособистісних відносин» А. С. Кочарян, Е. В. Фролова, І. А. Бару, «Опитувальник прив'язаності до близьких людей» Н. В. Сабельникова, Д.В. Каширський.

На першому етапі обробки результатів дослідження був проведений аналіз показників співзалежності за методикою Б. та Дж. Уайнхолд. Було виявлено високий рівень співзалежності у 25% досліджуваних, середній – у 35,29%, а низький – у 39,71%. Тобто, попри складні обставини життя і труднощі, які виникали протягом останніх 5 років у спілкуванні молоді (карантинні обмеження та умови війни через повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році) майже 75% молодих людей мають середні або низькі показники схильності до залежних стосунків, тобто можуть знаходитись у близьких стосунках з іншими людьми, не втрачаючи своєї особистості.

Для проведення подальшого аналізу показників прихильності у стосунках осіб з різними рівнями співзалежності вибірка досліджуваних нами була розподілена на дві підгрупи за результатами методики «Шкала співзалежності Б. та Дж. Уайнхолд» (The Codependency Self-Inventory Scale, CSIS) за допомогою методу медіального розщеплення. У таблиці 1 представлені результати виявлення відмінностей у показниках прихильності.

Таблиця 1.

Показники розбіжностей за шкалами методики «Опитувальник прив'язаності до близьких людей» Сабельникова Н. В, Каширський Д. В. між досліджуваними з різними рівнями співзалежності

Шкала	Середні показники досліджуваних з високим рівнем схильності до співзалежності	Середні показники досліджуваних з низьким рівнем схильності до співзалежності	Показники U-критерію Манна-Уїтні
Уникання	58,15	50,09	388,5*
Занепокоєння	43,79	42,26	557,5

* статистично значуща відмінність на рівні $p \leq 0,05$

Аналіз результатів показав, що в групах з різним рівнем схильності до співзалежності є статистично значущі відмінності за шкалою «Уникання». Вияв шкали «Уникання» говорить про тривожно-уникаючий та уникаючий тип прив'язаності, відповідно можна стверджувати, що для групи з високим рівнем прояву співзалежності притаманний саме ці типи прихильності. За шкалою «Занепокоєння» не виявлено статистично значущих показників відмінності у групах з високим та низьким рівнем співзалежності. Вияв шкали «Занепокоєння» говорить про тривожний тип прив'язаності. Можна зробити висновок, що показники за останньою шкалою не мають відмінностей відповідно до рівня співзалежності та приблизно в рівній мірі проявляються в обох групах.

Таблиця 2.

Показники розбіжностей за шкалами методики «Опитувальник діагностики стилю міжособистісних відносин» А. С. Кочарян, Е. В. Фролова, І. А. Бару між досліджуваними з різними рівнями співзалежності

Шкала	Середні показники досліджуваних з високим рівнем схильності до співзалежності	Середні показники досліджуваних з низьким рівнем схильності до співзалежності	Показники U-критерію Манна-Уїтні
Близькість	94,00	98,91	428,5
Злиття	76,79	60,53	248,5*
Сепарація	80,03	68,82	363*

* статистично значуща відмінність на рівні $p \leq 0,05$

Як бачимо з таблиці за шкалами «Злиття» та «Сепарації» виявленні статистично значущі показники відмінності між групами з різним рівнем

співзалежності. Шкала «Злиття» пов'язана з несформованістю особистих кордонів та високим відчуттям самотності. Можна зробити висновок, що дана шкала має більшу значущість у респондентів з групи з високим рівнем співзалежності. Шкала «Сепарація» також має зв'язок з високим рівнем переживання самотності та незрілістю особистісних кордонів, що характерно для групи з високими показниками співзалежності. Шкала «Близькості» не має статистично значущих відмінностей серед двох груп.

Таблиця 3.

Показники розбіжностей за шкалами методики «Тест на визначення якості прив'язаності» (Measure of Attachment Qualities - MAQ) К. Карвер між досліджуваними з різними рівнями співзалежності

Шкала	Середні показники досліджуваних з високим рівнем схильності до співзалежності	Середні показники досліджуваних з низьким рівнем схильності до співзалежності	Показники U-критерію Манна-Уїтні
Безпека	3,19	3,16	542
Уникання	2,02	1,62	378,5*
Амбівалентність занепокоєння	2,51	2,10	389*
Амбівалентність заглиблення у себе	1,93	1,65	439,5

* статистично значуща відмінність на рівні $p \leq 0,05$

Згідно з результатами аналізу показники за шкалою «Безпека» демонструють приблизно однакові прояви у двох груп, опис даної шкали відповідає надійному типу прив'язаності, тож можна припустити, що рівень співзалежності не залежить від прояву даної прихильності. Опис шкали «Уникнення» відповідає уникаючій прихильності, а також результати за нею виявляють статистично значущі відмінності у прояві співзалежності, тобто є характерною для респондентів з високим рівнем співзалежності. Опис шкали «Амбівалентність занепокоєння» відповідає тривожній прив'язаності та, згідно з результатами таблиці, є притаманною для респондентів з групи з високим рівнем співзалежності. Шкала «Амбівалентність заглиблення у себе» за своїм описом відповідає тривожно-уникаючій прив'язаності, за результатами не має значущих показників відмінності між двома групами з низькою та високою співзалежністю.

За допомогою кореляційного аналізу шляхом підрахунку коефіцієнта рангової кореляції Спірмена встановлено статистично значущий зворотній кореляційний зв'язок у групі з низькими показниками співзалежності, «шкалою близькості» ($r = -0,427$ при $p \leq 0,05$), а також встановлені статистично значущі кореляційні зв'язки зі шкалою «уникання» ($r = 0,343$ при $p \leq 0,05$), «амбівалентність

заглиблення у себе» ($r=0,493$ при $p\leq 0,01$), «шкалою уникання» ($r=0,366$ при $p\leq 0,05$). Результати кореляційного аналізу між рівнем співзалежності та показниками прив'язаності у групі з низькими показниками співзалежності демонструють вагомі показники за шкалами «Уникання», «Амбівалентність заглиблення у себе», «Шкала уникання» та негативний зв'язок зі шкалою «Близькість».

Для групи з високим рівнем співзалежності були виявлені статистично значущі кореляційні зв'язки з показниками за «шкалою злиття» ($r=0,606$ при $p\leq 0,01$), «амбівалентність занепокоєння» ($r=0,392$ при $p\leq 0,05$), «амбівалентність заглиблення у себе» ($r=0,470$ при $p\leq 0,01$), а також зворотній кореляційний зв'язок за «шкалою близькості» ($r=(-0,448$ при $p\leq 0,01$). Згідно з результатами підрахунку коефіцієнта кореляції Спірмена.

Висновки. У даній роботі підкреслено відсутність єдності у визначенні поняття співзалежності, що ми визначили як певний поведінковий прояв, при якому людина виявляє сильну емоційну, соціальну чи навіть фізичну залежність від іншої людини, зазвичай такий партнер має різні види адикцій.

Зазначено, що співвіднесення феномену співзалежності та ненадійного типу прив'язаності обумовлено порушенням внутрішньоособистісної автономії в обох випадках. Тому було зроблено припущення, що ненадійна прив'язаність є фактором формування співзалежних стосунків.

Було визначено, що є деякі відмінності в проявах прив'язаності у груп респондентів з високим та низьким рівнем співзалежності, зокрема за показниками «Уникання», «Злиття», «Сепарації», «Уникання», «Амбівалентність занепокоєння». Кореляційні зв'язки між показниками співзалежності та показниками за шкалами «Уникання», «Амбівалентність заглиблення у себе», «Шкала уникання» мають позитивну значущість та негативний зв'язок зі шкалою «Близькість». Коефіцієнт кореляції у групі з високими показниками співзалежності демонструє, як показники за шкалами «Злиття», «Амбівалентність заглиблення у себе» та «Амбівалентність занепокоєння» мають значущі позитивні кореляційні зв'язки з рівнем співзалежності у студентів.

Перспективами подальшого дослідження є вивчення співзалежності у людей з різними проявами прив'язаності. Також актуальною залишається розробка психокорекційних програм роботи з особами, схильними до співзалежних стосунків. Оскільки студентський вік є важливим в формуванні міжособистісної залежності, надалі планується розробка методів психокорекції схильності до співзалежних стосунків саме для цієї вікової групи.

Література:

1. Боженко В.Г. Психологічні аспекти феномену співзалежних стосунків у парі. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 6. С.7-9.
2. Березовська Л.І. Соціально-психологічні чинники схильності особистості до утворення співзалежних стосунків. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 1(59). С. 28-35.
3. Вонс О-М. Тип прив'язаності як чинник якості романтичних стосунків у різні вікові періоди: магістерська робота. Л., 2019. 82 с.
4. Власнова А.А. Психологічні особливості подружніх стосунків із різним типом прив'язаності у різні вікові періоди. *Наука, технології та інновації в контексті розвитку суспільства: матеріали науково-практичної конференції 29-30 жовтня 2021*. Херсон: Молодий вчений, 2021. С.80-83.
5. Коляда Н., Гуйван К. Особливості феномену співзалежності у сучасній психології. *IX Всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (15-16 квітня 2021 р.)* / М-во освіти і науки України; Сумський держ. Ун-т. Суми, 2021. С. 369-374.
6. Жиденко Д. П., Куліш О. В. Психологічні особливості студентів українських і зарубіжних навчальних закладів [Електроний ресурс] *Логос.online. Сер. : ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ*. 2020. Режим доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/6032> (дата звернення 23.09.2024 р.).
7. Мілушина М. О. Специфіка динамічних проявів розвитку співзалежності. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т.7, вип.37. С. 135-143.
8. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / укладачі : Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 88с.
9. Сушко Д. Співзалежна поведінка особистості у контексті наукових досліджень. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 12 Психологічні науки*. 2019. Вип. 8 (53). С. 107 – 112.
10. Bowlby J. A. A secure base: parent-child attachment and healthy human development. London, Published by Routledge, 2005. 224 p.
11. Carver C. Adult Attachment and Personality: Converging Evidence and a New Measure. *Personal and Social Psychology Bulletin*. 1996. P. 865-883.
12. Hazan C., Shaver P. An Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. V. 52. P. 511–524.

References

1. Bozhenko, V.H. (2021). Psykholohichni aspekty fenomenu spivzaleznykh stosunkiv u pari [Psychological aspects of the phenomenon of codependent relationships in a couple]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni*

Vasyliia Stusa. Seriya Psichologichni nauky – Bulletin of Vasyl' Stus Donetsk National University. Series of Psychological Sciences, 6, 7-9 [in Ukrainian].

2. Berezovska, L.I. (2021) Sotsialno-psykholohichni chynnyky skhylnosti osobystosti do utvorennia spivzaleznykh stosunkiv [Social and psychological factors of a person's tendency to form codependent relationships]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy - The Bulletin of the National Defence University of Ukraine*. 1(59), 28-35 [in Ukrainian].

3. Vons, O-M. (2019) Typ pryv'iazannosti yak chynnyk yakosti romantychnykh stosunkiv u rizni vikovi periody: mahisterska robota [Type of attachment as a factor in the quality of romantic relationships in different age groups]. Lviv [in Ukrainian].

4. Vlasnova, A. A. (2021) Psykholohichni osoblyvosti podruznykh stosunkiv iz riznym typom pryv'iazannosti u rizni vikovi periody [Psychological features of marital relationships with different types of attachment in different age periods]. Proceedings from Science, technology and innovation in the in the context of society development: *naukovo-practuchna konferentsiia (29-30 zhovtnya 2021 roku) - Scientific and Practical Conference*. (pp. 80-83). Kherson: Moloduy vchenuy [in Ukrainian].

5. Koliada, N., Huivan, K. (2021) Osoblyvosti fenomenu spivzalezhnosti u suchasni psykholohii [Features of the phenomenon of codependency in modern psychology]. Proceedings from Social and humanitarian aspects of the development of modern society: *IX Vseukrainska naukova konferentsiia (15-16 kvitnia 2021 roku) - All-Ukrainian scientific and practical conference* (pp. 369-374). Sumy: Sumskyi derzh. Un-t. [in Ukrainian].

6. Zhydenko, D. P., Kulish, O.V. (2020) Psykholohichni osoblyvosti studentiv ukrainskykh i zarubizhnykh navchalnykh zakladiv [Psychological characteristics of students of Ukrainian and foreign educational institutions] *Λόγος*.online. Ser. : Psykholohichni ta sotsiolohichni nauky. Retrieved from: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/6032>. [in Ukrainian].

7. Milushyna, M. O. (2019) Spetsyfika dynamichnykh proiaviv rozvytku spivzalezhnosti [Specificity of dynamic manifestations of codependency development]. *Aktualni problemy psykholohii - Actual Problems of Psychology*, 37, 135-143. [in Ukrainian]

8. Yavorovska, L. M., Kamyshnikova, R. F., Polivanova, O. Ye., Yanovska, S. H., Kudelko, S. M. (2013) Psykholohichni osoblyvosti studentskoho viku. Na dopomohu kuratoram [Psychological characteristics of student age. To help curators]. Kharkiv. : KhNU imeni V. N. Karazina. [in Ukrainian]

9. Sushko, D. (2019) Spivzalezhna povedinka osobystosti u konteksti naukovykh doslidzhen [Codependent behaviour in the context of scientific research]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova Serii 12 Psykholohichni nauky - Scientific Journal of Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine. Series 12. Psychological Sciences*, 8, 107 – 112. [in Ukrainian]

10. Bowlby, J. A. (2005) A secure base: parent-child attachment and healthy human development. London, Published by Routledge. [in English]

11. Carver, C. (1996) Adult Attachment and Personality: Converging Evidence and a New Measure. *Personal and Social Psychology Bulletin*, 865-883.

12. Hazan C., Shaver P. (1987) An Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Vol. 52, 511–524.